

29.1.2002

901/4/00

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Ilkka Rautio

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Pekka Päivänsalo

ESITUTKINNAN PÄÄTTÄMINEN

1

KANTELU

A arvostelee 3.4.2000 eduskunnan oikeusasiamiehelle osoittamassaan kantelukirjoituksessa Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen komisariota B:tä siitä, että tämä on tehnyt epäiltyä henkilörekisteririkosta koskevassa asiassa 6070/R/156003/99 päätöksen esitutkinnan lopettamisesta saattamatta asiaa virallisen syyttäjän harkittavaksi.

A pyytää oikeusasiamiestä ryhtymään toimenpiteisiin asian saamiseksi tuomioistuimen käsiteltäväksi.

2

SELVITYS

Komisario B toimitti tänne selvityksen ja Helsingin kihlakunnan poliisipäällikkö antoi lausunnon. Lisäksi tietosuojavaltuutettu antoi häneltä pyydetyn lausunnon. Ne ovat kantelupäätöksen liitteenä.

3

RATKAISU

3.1

Tapahtumat

A teki 3.11.1999 Helsingin kihlakunnan poliisilaitokselle tutkintapyynnön "Kontulan Alkoa" vastaan henkilörekisteririkoksesta. Tutkintapyynnön johdosta käynnistettiin esitutkinta asiassa 6070/R/156003/99. Tutkinnanjohtajana toimi komisario B. Ilmoitusjäljennöksen selostusosan mukaan A oli 2.11.1999 yrittänyt anastaa Kontulan Alkosta konjakkipullon. A:sta oli kiinnioton jälkeen täytetty liikkeen takahuoneessa henkilökunnan toimesta "anastusilmoitus" -kaavake, johon oli laitettu erilaisia A:ta koskevia henkilötietoja. Anastusilmoitus oli laitettu myymälän takahuoneessa säilytettävään kansioon. Anastusilmoituksia säilytetään siinä aikajärjestyksessä siten, että viimeisin ilmoitus on päällimmäisenä.

Toimitetussa esitutkinnassa rikoksesta epäiltynä kuultu Kontulan Alkon myymäläpäällikkö kertoi mm. seuraavaa: *"Anastusilmoitus- kaavaketta käytetään silloin kun joku syyllistyy näpistykseen myymälässämme. Se täytetään ennen kuin poliisi tulee paikalle ja luovutetaan poliisille. Kaavakkeeseen täytetään tietoja, joita poliisi voi tarvita asian jatkokäsittelyissä. Tapana on laittaa myymälävarkaan henkilötietoja, kiinniottajan tietoja, anastetun omaisuuden tietoja sekä lyhyt kuvaus tapahtuneesta. Kaavakkeessa annamme suostumuksen rangaistusvaatimusmenette-*

lyyn ja ilmoitamme mahdollisista vahingonkorvausvaatimuksistamme. Anastusilmoituksen arkistointiin on kaksi syytä. Tärkein syy on se, että arkistoinne kaavakkeita poliisia varten. Jos asiassa tulee jatkoselvityksiä yms. niin meillä on kaavake tallessa, josta voidaan nähdä näpistyksen olosuhteita yms. Toinen ja toissijainen syy on se, että kun meillä näpistelijä jää kiinni niin katsomme onko hänen aiempia näpistyksiä meidän myymälässämme. Näin näpistelijän kasvot jäisivät paremmin mieleen henkilökunnallemme."

Tutkinnanjohtaja B teki 21.3.2000 ratkaisun esitutinnan päättämisestä saattamatta asiaa syyttäjän harkittavaksi. Päätöksen perusteluissa todetaan seuraavasti: *"Tapauksessa on kysymys liikkeen toimintaan liittyvän oikeudenloukkauksen (näpistyksen) rikosprosessin varmistaminen (tarpeellisuus- ja yhteysvaatimus). Tietojen käsittelyä ei ole myöskään pidettävä henkilötietolain tarkoittamana henkilörekisterinä joka edellyttää tietojen järjestämistä siten, että ne on helposti saatavissa. Tiedot mappiin on laitettu siinä järjestyksessä kun ne on kerätty, niitä ei ole järjestetty mitenkään lain tarkoittamaan helposti haettavaan muotoon".*

3.2

Oikeudellinen arviointi

3.2.1

Oikeusohjeet

Suomen perustuslain 21 §:n 2 momentin mukaan käsittelyn julkisuus sekä oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta samoin kuin muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet turvataan lailla.

Esitutkintalain 43 §:n 1 momentin 1-kohdan mukaan esitutinnan päätyttyä asia on saatettava syyttäjän harkittavaksi, paitsi jos tutkinnassa on käynyt selville, ettei rikosta ole tehty tai ettei ketään voida panna syytteeseen.

Henkilötietolain 3 §:n 1 momentin 2-kohdan mukaan henkilötietojen käsittelyllä tarkoitetaan laissa henkilötietojen keräämistä, tallettamista, järjestämistä, käyttöä, siirtämistä, luovuttamista, säilyttämistä, muuttamista, yhdistämistä, suojaamista, poistamista, tuhoamista sekä muita henkilötietoihin kohdistuvia toimenpiteitä. Säännöksen 3-kohdan mukaan henkilörekisterillä tarkoitetaan käyttötarkoituksensa vuoksi yhteenkuuluvista merkinnöistä muodostuvaa henkilötietoja sisältävää tietojoukkoa, jota käsitellään osin tai kokonaan automaattisen tietojenkäsittelyn avulla taikka joka on järjestetty kortistoksi, luetteloksi tai muulla näihin verrattavalla tavalla siten, että tiettyä henkilöä koskevat tiedot voidaan löytää helposti ja kohtuuttomitta kustannuksitta.

Henkilötietolain 11 §:n mukaan arkaluontoisten henkilötietojen käsittely on kielletty. Arkaluonteisina tietoina pidetään mm. henkilötietoja, jotka kuvaavat tai on tarkoitettu kuvaamaan rikollista tekoa, rangaistusta tai muuta rikoksen seuraamusta. Lain 12 §:n mukaan mitä 11 §:ssä säädetään, ei estä tietojen käsittelyä, joka on tarpeen oikeusvaateen laatimiseksi, esittämiseksi, puolustamiseksi tai ratkaisemiseksi.

3.2.2

Kannanotto

Asiassa on kysymys siitä, onko komisario B menetellyt harkintavaltansa suomissa rajoissa oikein päätyessään siihen, että esitutinnan toimittaminen päätetään saattamatta asiaa syyttäjän harkittavaksi.

Totean aluksi yleisesti, että poliisin tehtävänä on ensisijaisesti tutkia epäiltyjä rikoksia eikä päättää rikoksista epäiltyjen syyllisyydestä. Poliisin ei tule ottaa kantaa tulkinnanvaraisiin tilanteisiin, vaan toimittaa asia syyttäjälle harkittavaksi.

Komisario B on päätöksen perusteluissa todennut, ettei kysymys ole ollut henkilötietolain 3 §:n 1 momentin 3-kohdassa tarkoitettua henkilörekisteristä, koska tietoja *"ei ole järjestetty mitenkään lain tarkoittamaan helposti haettavaan muotoon"*. Tietosuojavaltuutettu on tältä osin todennut antamassaan lausunnossa, että *"kysymyksessä on henkilötietoja sisältävistä asiakirjoista muodostuva kokonaisuus"*, jolla on sama käyttötarkoitus ja että *"tapauksessa on kysymys henkilötietojen käsittelystä ja manuaalisen aineiston järjestämisestä henkilörekisteriksi."*

Yhdyn omalta osaltani tietosuojavaltuutetun esittämään lausuntoon. Korostan erityisesti sitä, että saadun selvityksen perusteella kysymys on ollut melko suppeasta aineistosta eli ilmeisesti ainoastaan yhdestä "mapillisesta" aikajärjestyksessä säilytettäviä lomakkeita. Koko aineisto on siten ollut melko helposti käytävissä läpi. Tätä osoittaa sekin, että myymälänhoitajan esitutkinnassa antaman kertomuksen mukaan kansioita on myös "selailtu" kun on haluttu selvittää, onko kiinnijääneellä myös aikaisempia "näpistyksiä".

Myös se komisario B:n esittämä perustelu, että menettelyssä on ollut kysymys "liikkeen toimintaan liittyvän oikeudenloukkauksen rikosprosessin varmistamisesta", on mielestäni kritiikille altis. Arkaluontoisten tietojen käsitteleminen on sinänsä edellä ilmenevin tavoin henkilötietolain mukaan mahdollista mm. oikeusvaateen esittämiseksi. Esitutkinta-aineiston perusteella on kuitenkin riidatonta, ettei tapauksen mahdollinen "jatkoselvittely" ole tässä asiassa ollut ainoa kaavakkeen säilyttämisen tarkoitus ja että kaavakkeita on säilytetty vielä mahdollisen oikeusprosessin jälkeenkkin. Viitataan tältä osin myymälänhoitajan kertomukseen.

Johtopäätökset

Edellä ilmenevillä perusteilla katson, että komisario B:n ei olisi ainakaan 21.3.2000 tekemässään päätöksessä esittämillään perusteilla pitänyt päättää esitutinnan toimittamista asiassa 6070/R/156003/99 saattamatta asiaa syyttäjän harkittavaksi. B on mielestäni tältä osin menetellyt esitutkintalain säännösten vastaisesti.

En kuitenkaan pidä B:n menettelyä kokonaisuutena arvioiden niin moitittavana, että kantelu antaisi minulle aiheita muihin toimenpiteisiin kuin että saatan käsitykseni menettelyn virheellisyydestä B:n tietoon.

Totean lopuksi selvyuden vuoksi, että oikeusasiamiehellä ei ole toimivaltaa antaa esitutinnan toimittamista koskevia määräyksiä poliisille silloin, kun kysymys on yksityisen henkilön epäilyksi tekemästä rikoksesta. Oikeusasiamiehellä ei ole myöskään toimivaltaa antaa henkilörekisterin pitäjille rekisteriä koskevia määräyksiä. Toimivalta tältä osin kuuluu tietosuojavaltuutetulle, jonka tehtävänä

on henkilökisterilain 38 §:n mukaan antaa henkilötietojen käsittelyä koskevaa ohjausta ja neuvontaa sekä valvoa henkilötietojen käsittelyä lain tavoitteiden toteuttamiseksi.

3.3

Toimenpiteet

Saatan edellä selostetun käsitykseni Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen komisarion B:n tietoon vastaisen varalle. Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni B:lle.

Jäljennös tästä päätöksestä lähetetään myös tietosuojavaltuutetulle mahdollisia toimenpiteitä varten.

Kantelukirjoituksenne liitteet palautetaan oheisena.